

Buji Ferenc

A FARIZEUSOK*

*Bizony mondom nektek, hogy a vámosok
és a cédák megelőznek benneteket az Isten országában.*

Mt 21,31

Mivel az Izrael vallási vezetőivel való oppozíciónak kardinális szerepe volt az Emberfia életében – és halálában –, s mivel ebben az oppozícióban kereshető annak egyik oka, hogy miért fordult Jézus az egyszerű emberek felé, nem lesz érdektelen kissé alaposabban megvizsgálnunk azt, hogy miképpen s miért jött létre ez a végzetesnek bizonyult ellentét. Aligha lehet ugyanis eltúlozni ennek az ellentétnek a jelentőségét és meghatározó szerepét. S az a tény, hogy ma a keresztény teológia hajlamos ezt az ellentétet egyfajta mellékjelenségként kezelni s ilyen módon elsiklani fölötte, vagy egyenesen rehabilitálni szeretné Izrael írástudóit (ami mögött mindig fellelhető a modern filojudaizmus), az Emberfia morális álláspontjának meg nem értését mutatja. Még egyszer hangsúlyoznunk kell tehát: az írástudókkal való végletes és végzetes oppozíció jelentőségének helyes értékelése nélkül az Emberfia magatartásának egyik – ha nem is a legfontosabb – meghatározó tényezője szükségképpen homályban marad.

Mielőtt még alaposabban megvizsgálánk azt a két tényezőt, amely az Emberfia magatartását az írástudókkal kapcsolatban meghatározta, nem hagyhatjuk szó nélkül azt a tényt, hogy Krisztus *közvetlen* követői, tanítványai és apostolai között *egyetlen* írástudó, *egyetlen* farizeus *sem* volt. Ez azon a minden bizonnyal határozott, sőt *előre elhatározott* szándékon múlt, hogy Jézus *nem akart* apostolai sorába írástudókat fogadni. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy adott esetben ne tanította volna egyiket-másikat, vagy ne lettek volna közöttük is olyanok, akikkel ő maga is szimpatizált (vö. Mk 12,28–34).¹ Farizeusokkal kapcsolatos *általános elő-ítélete* az Emberfiát nem akadályozta meg abban, hogy egyes farizeusokkal kapcsolatban egy másfajta *specifikus utó-ítéletet* tegyen magáévá.

* Forrás → Buji Ferenc: *Az elfelejtett evangélium. A názáreti Jézus elveszett tanításai* (Budapest, 2006, Kairosz Kiadó), p. 133–146.

¹ „Jézus az okos beszéd hallatára *megdicsérte* [az írástudót]: »Nem jársz messze az Isten országától.«”

A farizeusok és írástudók lelkét az Emberfia szerint kettős bűn terheli. E két súlyos bűn közül az egyik *morális* természetű, míg a másik *üdvörténeti* jellegű. A morális természetű bűn a *képmutatás*. Mindaddig, amíg az ember nem tudja felmérni, mit is jelent voltaképpen a képmutatás, Krisztusnak a farizeusokkal való szembenállását eltúlzottnak fogja találni. A képmutatás ugyanis nem egyszerűen a bűnök egyike, hanem ennél sokkal súlyosabb: *az erénnyel való visszaélés*. Márpedig az erénnyel való visszaélés, vagyis a hamisság nem bűn, hanem valami teljesen más kategória, amelyre Hamvas Béla kénytelen volt egy új szót alkotni („létrontás”), s amellyel szemben az Emberfia álláspontja csak elutasító lehetett, hiszen ő a *bűnösökért* jött, nem a hamisakért. A jót jó lelkiismerettel pusztá mutatóvá tenni összehasonlíthatatlanul rosszabb, mint rosszat tenni abban a tudatban, hogy az rossz. „Bizony mondom nektek, hogy a vámosok és a cédák megelőznek benneteket az Isten országában” (Mt 21,31) – mondja az Emberfia az írástudóknak, jelezve ezáltal, hogy bűnük sokkal nagyobb azokénál. Az ember – különösen egy tradicionális társadalomban – mindig is tisztában volt azzal, hogy amikor bűnt követett el, akkor bűnt követett el. Ha csak rejtve, tudat alá szorítva, de a bűntudat ott élt benne, s lelkiismerete gyakran megszólalt, még ha ez nem is volt elegendő ahhoz, hogy ellenálljon a bűn vonzerejének. S érdemes megfigyelni, hogy a régmúltban még a legelvetemültebb bűnözők is hívők, vallásosak voltak „a maguk módján”, mert tudatában voltak annak, hogy tetteikkel kihívják maguk ellen az isteni igazságszolgáltatást. Ezzel szemben a képmutatónak nincsen oka arra, hogy bűnbánatot érezzen, hiszen ő mindazt véghezviszi, ami „elő van írva” – s ez teszi menthetetlenné.

A farizeus az az ember, akiben a látszat és a valóság a legtávolabb áll egymástól. Vagyis a farizeus a *par excellence* hamis próféta. A hamis próféta az Emberfia megfogalmazásában ugyanis nem az, aki hamis tanokat, azaz tévtanokat hirdet. A „hamis próféta” kifejezés csak a későbbi egyházi hagyományban kezdte felvenni a tévtanító jellegzetességeit. Aki hamis próféta, az akár a legteljesebb igazságot is hirdetheti; hamissá csupán attól lesz, hogy *külső megnyilvánulásai másról tanúskodnak, mint amit magában hordoz*. A külső és a belső nem fedi egymást. „Báránybőrben jönnek hozzátok – mondja az Emberfia az ilyenekről –, de belül ragadozó farkasok” (Mt 7,15). Éppen ezért „tegyetek meg és tartsatok meg mindent, amit mondanak nektek, de tetteikben ne kövessétek őket, mert bár tanítják, de tetté nem váltják azokat” (Mt 23,3).

A képmutatás és kiegészítő bűne, az ítélezés a legjobb jócselekedetet is beszennyezi, megrontja és ellenkezőjére fordítja. A farizeus – egészen különleges módon! – azáltal készíti elő önnön kárhozatát, hogy üdvszerző tetteket hajt végre, s minél magasabb rendű a tett, a képmutatás révén annál sötétebbé válik.

Ahogy a középkori mondás tartja: *Corruptio optimi pessima* – „a legjobb megromlásából lesz a legrosszabb”. „Ha böjtöltök, magatoknak szereztek bűnt; ha imádkoztok, elítéltettek; ha alamizsnát adtok, lelketeket sodorjátok bajba” – mondja az Emberfia a Tamás-evangéliumban (14. logion) feltehetőleg a farizeusoknak, akik minden egyes erénygyakorlatuk révén csak még mélyebben süllyednek bele az elveszettségbe. A farizeusi tett *tárgyilag* ugyanaz, mint az, amit Isten is kíván az embertől, ám az a belső *attitűd*, amellyel végrehajtják, ellenkezőjére fordítja: mert nem Istennek szól, hanem az embereknek. Ezért a képmutatók „már megkapták jutalmukat” (Mt 6,2.5.16), ami nem más, mint nézőközönségük elismerő pillantásai s az a tisztelet, amellyel övezik őket. A farizeus képes arra az egyedülálló dologra, hogy még erényes tetteivel – a böjttel, az imádsággal és az alamizsnálkodással – is az egót (*pszükhé* = lélek) hizlalja, holott éppen ellenkezőleg: „karcsúsítania” kellene azt, mindaddig, amíg végül táplálék hiányában éhen nem pusztul (vö. pl. Mt 16,25).²

Ahhoz, hogy valaki képmutató legyen, formális értelemben tulajdonképpen nem is kell áthágnia az előírt törvényeket. Tulajdonképpen tehát nem is arról van szó, hogy a farizeus „vizet prédikál és bort iszik”. Nem kell feltétlenül mást tennie otthon, mint amit az embereknek hirdet; nem kell feltétlenül más elvek szerint viselkednie otthon, mint nyilvánosan. Nem ez a lényeg – hanem az, hogy minden megnyilvánulása *puszta formalizmus*. „A szív cselekedeteiből egyetlen atom többet ér, mint a tagok cselekedeteiből egy egész hegy” – mint ahogy Isten barátainak egyike mondta. A farizeizmus voltaképpen egyszerűen formalizmus, s mint minden formalizmus számára, a farizeizmus számára is a külső szempontok – az emberi tekintetek – a meghatározók. Ilyen módon a farizeus voltaképpen a bálványimádás egyik legsúlyosabb formáját gyakorolja, hiszen Isten helyére az embert teszi, vagyis ami Istennek szólna, azt az emberek kedvéért cselekszi – azon emberek kedvéért, akiket ugyanakkor mélyen elítél magatartásuk, életmódjuk miatt. Nem Istennek imádkozik, hanem az embereknek; nem Istennek böjtöl, hanem az embereknek; nem Istennek tartja be az isteni parancsolatokat, hanem az embereknek. Nem Istenre tekint, hanem az emberekre.

De vaknak kell lennie annak, aki nem látja, hogy a farizeizmus nem csupán esetleges kísérőjelensége a zsidó léleknek, hanem *koncentrált esszenciája* a judaizmusnak, vagyis annak az általános mentalitásnak, amely a zsidó embert vallása vonatkozásában jellemzi. Éppen ezért amikor az Emberfia olyannyira élesen szembefordult a farizeusokkal és az írástudókkal, voltaképpen a zsidó mentalitás

² „Aki meg akarja menteni életét/lelkét/önmagát, elveszíti, aki azonban értem *elveszíti*, az megtalálja.”

lényegével fordult szembe, minthogy a judaizmust születésétől fogva keresztülkaszul áthatotta a külső tettekben kimerülő formalizmus. Ráadásul a judaista formalizmus nemcsak egyszerűen hétköznapi formalizmus, hanem egyfajta minősített formalizmus: állandó kijátszása a formális vallási előírásoknak, s ezeken keresztül állandó kijátszása *Istennek*. Már az Emberfia is rámutatott a farizeusi gondolkozásmódnak erre az oldalára (vö. Mt 15,4–6).³ Egy mai magyarországi rabbi egészen plasztikus képet fest a zsidó vallásos gondolkozásnak erről az egészen egyedülálló sajátosságáról:

Szombaton például tilos utazni, és a nyolcvan éves Kohn bácsi a negyediken lakik. Ahhoz, hogy elmenjen a templomba, meg kell másznia tizenhat emeletet. Nem bírja a lába, a liftbe viszont nem szabad beszállni. A zsidók erre kitalálták a sábesz-liftet, amit pénteken beprogramoznak, hogy a következő másfél napban minden emeleten megálljon, kinyissa az ajtót, várjon, majd becsukja és egy emelettel tovább menjen. Ez annyiban különbözik a buszon való utazástól, hogy mással sem szabad munkát végeztetni. Amerikában például kitalálták, hogy metróval és villamossal szabad utazni, mert az olyan, mint egy vízszintes sábesz-lift. A magyarországi rabbikar azonban nem vette át ezt a szokást. Szombaton nem szabad elektromos áramot sem használni. Ezért pénteken beprogramozzuk a sábesz-órát, ami a megadott időben bekapcsol... Teát sem szabad főzni, de azt nem tiltotta meg senki, hogy melegen tartsuk az előre lefőzött teát – erre szolgál a sábesz-platni... Mindenre van megoldás, csak egy kis rafinéria kell hozzá. Régebben kitalálták a sábesz-goj intézményét: azt a nem-zsidót, aki szombaton meggyújtotta a tüzet. Ez látszólag törvényellenes, de csak az van előírva, hogy *szombaton* ne dolgoztassak. Azt viszont nem tiltja senki, hogy *csütörtökön* átmenjek a Kovács Marihoz és azt mondjam neki: „Marika, legyen szíves szombaton átjönni hozzám és meggyújtani a tüzet!” (Fröhlich Róbert)

Magától értetődik, hogy ez nem egyszerűen formalizmus, hanem formalizmus saját hatványára emelve: a formalizmus formalista kijátszása. Aki így jár el, az nemcsak saját vallását játssza ki, hanem annak forrását: saját Istenét is. *Isten félrevezetése*: ez a farizeizmus végső lényege – s aki saját Istenét igyekszik megtéveszteni, az tulajdonképpen *önmagát* is megtéveszti. Aki nem egyenes Istennel szemben, az önmagával szemben sem egyenes: *kijátssza önmagát, folytonosan megcsúfolja eszméit és eszményeit*. Éppen a legkomolyabb dologban nem veszi komolyan magát: a vallás dolgában. A vallás e végsőkéig vitt elkomolytalanításának az Emberfia vallási beállítottsága magától értetődően tökéletes antitézise volt, ha egyáltalán a pusztá ellentétesség kifejezheti azt a távolságot, ami a két mentalitás között van. Éppen ezért teljes joggal mondhatta az egyébként ugyancsak zsidó származású osztrák filozófus, Otto Weininger: „A zsidóság megváltója a zsidóságtól való megváltó.”

³ Mt 15,6: „Ezzel hagyományotok kedvéért *kijátsszátok az Isten parancsát*.”

A zsidó nép vallási vezetőinek jézusi elítélésében azonban nemcsak morális szempontok játszottak szerepet: legalább ilyen súlyosan – vagy talán még súlyosabban – esett latba az, hogy tulajdonképpen ők voltak azok, akik véglegesen eljátszották a választott nép üdvtörténeti esélyeit, vagy más megközelítésből: véglegesen meghiúsították Isten üdvtörténeti tervét. S ami kiváltképpen súlyossá tette Istennek ezt a visszautasítását, az az, hogy Isten különös *jóságát* utasították vissza: a menyegzői lakomára való meghívásukat (vö. Mt 22,2–13).⁴

Mintha Krisztusban kezdettől fogva semmi remény nem élt volna az iránt, hogy a zsidóság vallási vezetői elfogadják. Éppen ezért velük szemben, vagyis azokkal az „okosakkal” és „bölcsekkel” szemben, akik mintegy hivatásszerűen gyakorolták a vallást, eleve elutasító volt, és *kifejezetten tartózkodott attól, hogy feltárja nekik tanítását s önnön valódi mivoltát* (vö. Mt 11,25).⁵ Azonban az egyszerű néppel szemben sosem volt eleve elutasító, még ha ezt a népet „bűnös és házasságtörő nemzedék”-nek is tartotta (Mk 8,38). Míg tehát az Emberfia a bűnös népet szerette, az Írás képmutató ismerőivel, a Tanítás mások fölött ítélkező letéteményeseivel kezdettől fogva szemben állt. Amivel őket vádolta, az az Isten bizalmával való visszaélés – s ebbe a visszaélésbe magukkal rántották azt a népet is, amelyik mint tehetetlen tömeg mindig vallási vezetőit és példaadóit követi. Minthogy kezdettől fogva tudta, hogy Izrael vallási vezetői nem fogják elfogadni, sőt – mint ahogy minden prófétai tehetség nélkül tudhatta – meg fogják ölni, ez a tudat rányomta bélyegét a farizeusokkal és írástudókkal kapcsolatos magatartására. „Kígyók, viperák fajzata” – mondta róluk többször is, nem rejtve véka alá véleményét végső sorsukról: „Hogy is kerülhetnétek el a *kárhozat* büntetését?” (Mt 23,33) Izrael vallási vezetőinek bűne azonban nem új keletű

⁴ „A mennyek országa hasonlít a királyhoz, aki menyegzőt rendezett a fiának. Elküldte szolgálait, hogy szóljanak a meghívottaknak, jöjjenek a menyegzőre! Azok nem akartak jönni. Erre más szolgálkat küldött: Mondjátok meg a meghívottaknak, hogy a lakomát előkészítettem, ökrömet és hizlalt állataimat leölettem, minden készen van, gyertek a menyegzőre! Azok nem törődtek vele, az egyik a földjére ment, a másik meg az üzlete után nézett. A többiek a szolgálknak estek, összeverték, sőt meg is ölték őket. A király ennek hallatára haragra lobbant. Elküldte csapatait, a gyilkosokat felkoncoltatta, városaikat pedig fölégette. Aztán így szólt szolgáljaihoz: A menyegző ugyan kész, de a meghívottak nem voltak rá méltók. Menjetek ezért ki az útkereszteződésekre, s akit csak találtok, hívjátok meg a menyegzőre! A szolgálk ki is mentek az utakra és összeszedtek mindenkit, akit csak találtak, jókat, gonoszokat egyaránt. A menyegzős terem megtelt vendégekkel. Amikor a király bejött, hogy lássa a vendégeket, észrevett egy embert, aki nem volt menyegzőre öltözve. Megszólította: Barátom, hogy kerültél ide, amikor nem vagy menyegzőre öltözve? Az elnémult, a király pedig megparancsolta a szolgálknak: Kötözzétek meg kezét-lábát, s dobjátok ki a külső sötétségre. Ott sírás és fogcsikorgatás lesz.”

⁵ „Dicsőítelek, Atyám, ég és föld Ura, hogy *az okosak* [= az írástudók] *és a bölcsek* [= a farizeusok] *elől elrejtetted ezeket* és a kicsinyeknek [= tanítványaimnak] kinyilatkoztattad.”

bűn volt, hanem mély történelmi gyökerekkel rendelkezett, s azok az írástudók, akik Jézus nemzedékéhez tartoztak, csupán pontot tettek egy több évszázados folyamat végére: nemcsak a „szolgákat”, vagyis a prófétákat és általában Isten küldötteit verték és ölték meg, hanem arra készültek, hogy elnémítsák a Gazda „édes fiát” is (Lk 20,13). Ezért mondja nekik az Emberfia: „Töltsétek csak be atyáitok mértékét” (Mt 23,32) – vagyis fejezzétek be azt a művet, amit Isten küldötteinek üldözésével és a prófétaöléssel elkezdtek: öljetek meg engem is. Az Írás ismerőinek kellett volna a nép kovászává válniuk – ámde maga a kovász romlott meg. A só veszítette el ízét – aminek pedig éppen az lett volna a feladata, hogy mindennek ízt adjon. Éppen azok játszották el Isten bizalmát, akiknek az lett volna a feladatuk, hogy az ő képviselőivé váljanak. Az írástudók, vagyis a vallási vezetők bűne éppen ezért olyan nagy, hogy felelőségük túlcsap még Izrael történelmi és földrajzi határain is: „Rátok száll minden igaz vér, amelyet a földön kiontottak, az igaz Ábel véritől egészen Zakariásnak, Barakiás fiának véreig, akit a templom és az oltár közt öltetek meg” (Mt 23,35).

FÜGGELÉK. A FELELŐSÖK

Az Emberfiától teljesen idegen volt az a racionalisztikus gondolkodásmód, amely a mai emberé, s amely úgy véli, hogy Krisztus haláláért mindössze az a néhány ember felelős, aki aktív módon részt vett elítéltetésében. Minden olyan vita, amely arra irányul, hogy voltaképpen hány ember is tehető felelőssé az Emberfia haláláért, hányan kiabálhatták, hogy „Feszítsd meg!”, hányan is lehetek a Főtanácsban, mennyiben volt aktív szerepe a helyi római hatóságnak és mennyiben a zsidó vallási és politikai vezetőknek, az *evangéliumi és általában újszövetségi szemlélet fényében* teljesen elhibázott vállalkozás, s csupán a modern biblikus gondolkozásmódnak az eredeti újszövetségi gondolkozásmódtól való teljes elidegenedését jelzi. Mindenekelőtt azt kell látnunk, hogy az az álláspont, amely – szégyenletes módon mindig a modern szemitizmus túlnyomásának hatására – a zsidó vallási és politikai vezetők szerepét a minimumra szeretné redukálni, s a római prokurátorra akarja hárítani a felelősséget, teljességgel ellentétben áll nemcsak az Újszövetség álláspontjával, hanem kétezer év keresztény tradíciójának egészével is, s nem egyéb, mint a keresztény teológia megbetegedtségének egyik legnyilvánvalóbb szimptomája. Mert mind az evangélium, mind a keresztény hagyomány álláspontja az, hogy Krisztus halálának ügyében a római hatóság csupán *eszköze* volt a zsidó akaratnak, s míg ez utóbbi a *mozgató* volt, az előbbi csupán *mozgatott*: „Most fölmegyünk Jeruzsálembe. Ott a főpapok és írástudók kezére adják az Emberfiát. Azok halálra ítélik, és *kiszolgáltat-*

ják a pogányoknak, hogy kigúnyolják, megostorozzák és keresztre feszítsék” (Mt 20,18–19). Ne feledkezzünk meg arról, hogy Emberfiának semmilyen néven nevezhető ellentéte nem volt a római hatósággal: soha sem emelte fel szavát a római megszállás ellen, sőt a kollaboráció határát súrolva egyenesen a megszálló hatalomnak való adófizetésre szólított fel (Mk 12,17),⁶ s így a római megszállóknak semmi okuk nem volt arra, hogy kivégezzék őt. Miért mentegette volna a keresztény hagyomány azokat a rómaiakat, akik rendkívül véres kegyetlenséggel igyekeztek leszámolni a kereszténységgel éppen az evangéliumok születése körüli időktől fogva? S miért igyekezett volna tisztára mosni a keresztény hagyomány a római helytartót, miért igyekezett volna kifejezetten szimpatikus képet festeni róla, ha ő lett volna a Jézus elleni gyilkos indulat spiritusz rektora? Nyilvánvaló, hogy Pilátus az volt, akinek az evangéliumok és az Apostolok cselekedetei bemutatják: olyan ember, aki semmiben nem találta bűnösnek az Emberfiát, s így szabadon akarta bocsátani, de aki csak egy bizonyos határig mert kiállni saját álláspontja mellett a zsidóság vezetőivel szemben.

Krisztus halálának egyik paradox tragédiája az, hogy a zsidó vallási és politikai vezetők éppen azért szolgáltatták ki a római hatóságnak, mert ő Izrael politikai szabadsága iránt botránys módon semmiféle érdeklődést nem tanúsított, és a messianizmus politikai oldalával egyáltalán nem törődött.⁷ S hogy a zavar még teljesebb legyen, a római helytartó udvarán összeverődött tömeg – nyilván vallási vezetői sugalmazására – így kiabált: „Nincs királyunk, csak császáruk” (Jn 19,15). *Zsidó ellenfelei tehát azzal vádolták a rómaiak előtt Krisztust, aminek hiánya miatt ők maguk akarták őt eltenni láb alól: Róma-ellenességgel.* Íme annak a zsidó mentalitásnak az egyik jellegzetes megnyilvánulása, amelynek a jézusi magatartás a tökéletes antitézisének képviselte.

Azonban sem az evangéliumi, sem általában az újszövetségi álláspont nem áll meg itt: nemcsak arról van szó ugyanis, hogy kétezer éven keresztül sosem a rómaiakat tették felelőssé az Emberfia haláláért, hanem arról, hogy már *kezdet-től fogva* úgy látták: a felelősség köre egyáltalán nem szűkíthető le azokra a személyekre, akiknek formálisan is szerepük volt az Emberfia halálának kikényszerítésében. De itt nem mulaszthatunk el észrevenni egy fontos dolgot. Miközben ugyanis a teológia mindent elkövet azért, hogy a Krisztus haláláért való felelősség körét csupán néhány emberre szűkítse, Isten fiának kivégzését igen gyakran az egész emberi nem bűnének tekinti, és *általában az ember* felelősségéről be-

⁶ „Adjátok hát meg a császárnak, ami a császáré, és Istennek, ami az Istené!”

⁷ A zsidó messianizmus politikai dimenziójával kapcsolatban lásd „Keresztelő Szent János és a zsidó politikai messianizmus” és „A célt tévesztett bumeráng” című tanulmányunkat (Buji Ferenc: *Magasles*. Budapest: Kairosz Kiadó, 2003, 203–212. és 213–230. p.).

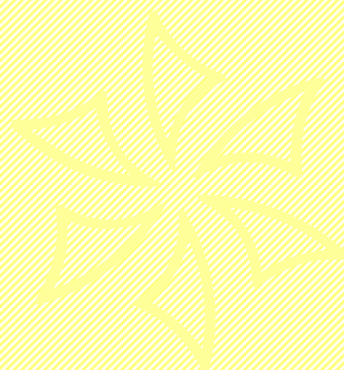
szél. Túl azon, hogy ez egy olyan ellentmondás, amelynek egyik eleme kioltja a másikat, *mindkettő* alapvetően téves és evangélium-idegen álláspont.

Az Emberfia mindenekelőtt a zsidó nép vallási vezetőit tette felelőssé kivégzéséért. „Töltsétek csak be atyáitok mértékét!” (Mt 23,32) – mondta „*a farizeusoknak*”, ami azt jelenti: miután a farizeusok és írástudók ősatyái megölték, keresztre feszítették, zsinagógáikban megostorozták és városról városra üldözték a prófétákat (vö. Mt 23,34), végül teljesítsék be szörnyű művüket magának a Messiásnak a megölésével (vö. Mk 12,6k).⁸ Sőt, az Emberfia szerint farizeus és írástudó kortársai nemcsak a Messiás meggyilkolásaért tehető felelőssé, hanem a múlt mindazon gyilkosságaiért is, amelyekben „igaz vér” folyt: „Ezért rátok [farizeusokra és írástudókra] száll minden igaz vér, amelyet a földön kiontottak, az igaz Ábel véreától egészen Zakariásnak, Barakiás fiának véréig, akit a templom és az oltár közt öltetek meg” (Mt 23,35). Másfelől viszont az Emberfia szemében *Jeruzsálemet* terhelte a felelősség kivégzése miatt: „Jeruzsálem, Jeruzsálem, megölöd a prófétákat és megkövezed, akik hozzád küldettek!” (Mt 23,37). Jeruzsálem, túl azon, hogy magát a várost jelenti, szimbóluma az *egész zsidóságnak* is. Ezért szólhatott Péter ekképpen a köréje gyülekező, *ad hoc* módon összevevődött sokadalomhoz: „Izraelita férfiak! ... Isten megdicsőítette Fiát, Jézust, akit *ti* kiszolgáltattatok és megtagadtatok Pilátus előtt, noha ő úgy határozott, hogy szabadon bocsátja. *Megtagadtátok* a szentet és igazat, arra *kértétek* [Pilátust], hogy a gyilkosnak kegyelmezzon, az élet szerzőjét pedig *megöltétek*” (Csel 3,12–15). Mindebből világosan látszik, hogy nemcsak történelmietlen, hanem egyúttal evangélium-ellenes is az a modern teológiai gondolkodás, amely a zsidóságot illetve annak vezetőit fel akarja menteni az Emberfia meggyilkolásának felelőssége alól, s a felelősséget át akarja hárítani arra római hatóságra, amely csak örülhetett: *végre egy Messiás-jelölt, amely nemcsak hogy lázadást nem szít a megszálló római hatalom ellen, hanem egyenesen a nekik való adófizetésre biztat.*

Csak hogy a viszonylag Róma-barát Jézust eltétethessék láb alól viszonylagos Róma-barátsága miatt a rómaiakkal, rómaiabbaknak tüntették fel magukat a rómaiaknál: ez az, ami különösen visszataszítóvá teszi a zsidó vallási és politikai vezetők szerepét az Emberfia koncepció perében. Akik pedig a modern szemizmus túlnyomásának engedve nemcsak történelem-hamisító, de evangélium-ellenes okoskodásukkal is fel akarják menteni azokat, akiknek utódai azóta is eszközként igyekeznek felhasználni a mindenkori politikai hatalmat saját céljaik

⁸ „Már csak egyetlen fia maradt, akit nagyon szeretett. Utoljára őt küldte el hozzájuk. Azt gondolta: Fiamat csak megbecsülik! De a szőlőmunkások így biztatták egymást: Ez az örökös. Gyerünk, öljük meg, és mienk lesz öröksége!”

elérése érdekében,⁹ azok az Emberfia gyilkosainak prókátoraiként maguk is felelőssé válnak az Örökös meggyilkolásában.

⁹ Lásd ezzel kapcsolatban „Az első római keresztényüldözés” című tanulmányunkat (Bujti Ferenc: *Az emberré vált ember*. Budapest: „IGEN” Katolikus Kulturális Egyesület, 1999, 139–202. p.).